21. 10. 2022

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Respektování zásady materiální pravdy

Ustanovení § 2 odst. 5 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (dále jen „tr. řád“), mimo jiné, uvádí: „Orgány činné v trestním řízení postupují v souladu se svými právy a povinnostmi uvedenými v tomto zákoně a za součinnosti stran tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí. Doznání obviněného nezbavuje orgány činné v trestním řízení povinnosti přezkoumat všechny podstatné okolnosti případu.“ Takto vyjádřená zásada materiální pravdy je základním pilířem českého trestního procesu.

V souvislosti se zavedením institutu dohody o vině a trestu do trestních předpisů a následnou novelou tr. řádu zákonem č. 333/2020 Sb., dochází stále k častějšímu konsenzuálnímu vyřizování trestních věcí. Ať již se jedná o uzavření dohody o vině a trestu a její následné schválení soudem, potažmo prohlášení viny obviněným ve smyslu § 206c tr. řádu nebo označení některých skutečností za nesporné a upuštění od jejich dokazování v souladu s § 206d tr. řádu, všechny tyto postupy v rámci trestního řízení mají za cíl zejména urychlení trestního procesu, zjednodušení dokazování a posílení role stran v řízení před soudem.[1] I přes skutečnost, že úmysl a cíl zákonodárce se v mnohých případech může opravdu naplnit, v jiných věcech může zavedení nových institutů vytvořit značné potíže.[2] Zejména v případech, kdy si obviněný dohodou o vině a trestu může zajistit, že nebude muset vykonat trest odnětí svobody, je zde na místě uvažovat o tendenci obviněného věc rychle vyřídit, doznat se a splnit další podmínky, avšak výsledek trestního řízení nemusí odpovídat objektivní realitě, přesněji tedy materiální pravdě.

Ambicí tohoto článku není rozbor základních zásad trestního řízení ani zevrubná analýza nově zavedených institutů v trestním řádu výše uvedených. O tomto bylo ostatně již napsáno mnoho, když autor se může ztotožnit se závěrem, že tzv. konsenzuální řešení trestních věcí významným způsobem zasahují do základních zásad trestního řízení, které by se neměly v žádném případě opomíjet.[3] Tento článek má za cíl poukázat na důležitost zásady materiální pravdy a jejího respektování i v kontextu nedávného rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. srpna 2021, sp. zn. 5 Tdo 888/2021. V rámci projednávaného případu se totiž v praxi ukázalo, že zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností je totiž důležité nejen z hlediska posouzení otázky viny a případného trestu, ale zároveň má tato zásada význam i ve vztahu k adheznímu řízení, resp. k otázce eventuální náhrady škody a uložení povinnosti k její náhradě.

Nejvyšší soud ČR v dané věci posuzoval případ obviněného ze spáchání trestného činu porušení autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi ve smyslu § 270 odst.1, odst. 3 písm. a), b) zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku (dále jen „tr. zákoník“). Dovolací soud posoudil obviněným podané dovolání za důvodné, dosavadní rozsudky trestních soudů zrušil a prvoinstančnímu soudu přikázal, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl. V postupu orgánů činných v trestním řízení bylo spatřeno vícero pochybení, nicméně v kontextu tohoto článku je zajímavý především aspekt týkající se adhezního řízení a náhrady škody spolu s institutem označení skutečností obviněným za nesporné ve smyslu § 206d tr. řádu. Ve věci byla orgány činnými v trestním řízení nepřípustným způsobem dotčena zásada materiální pravdy a Nejvyšší soud ČR musel zasáhnout.

V obecné rovině trestní řízení probíhalo tak, že obviněný od počátku (již v přípravném řízení)

rozporoval výši škody, která byla orgány činnými v trestním řízení ve věci spatřována a podpořena znaleckým posudkem (který, jak se později ukázalo, trpěl závažnými nedostatky i z laického pohledu[4]). Obviněnému bylo skutkově kladeno za vinu, že *„prostřednictvím poskytovatele internetových služeb pod uživatelskými účty "XY", "XY", a "XY" neoprávněně umisťoval na filehostingové servery (XY a XY) bez souhlasu nositelů autorských práv nejméně 3 502 souborů o celkovém objemu 14 980 485 MB (14.2865 Terabajtů) dat, představujících audiovizuální díla podléhající ochraně podle zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském.*“[5]

V rámci hlavního líčení však nastala situace, kterou Nejvyšší soud ČR seznal z obsahu spisového materiálu, kdy po poučení obviněného ve smyslu § 206a tr. řádu[6] došlo k přerušení hlavního líčení za účelem porady obviněného s obhájcem. V rámci přerušení nicméně došlo k uzavření „mimoprotokolární dohody“, v rámci které soud první instance dle názoru soudu dovolacího pravděpodobně slíbil obviněnému mírný trest na spodní hranici trestní sazby (3 až 8 let) a možnost podmíněného trestu odnětí svobody a možná i odkázání poškozené s náhradou škody do civilního řízení podle § 229 odst. 1 tr. řádu, pokud prohlásí, že „veškeré skutečnosti zjištěné v přípravném řízení a vyplývající z obžaloby za nesporné“[7]. Výše uvedený postup včetně prohlášení obviněného skutečně proběhl a obviněný byl uznán vinným, byl mu uložen podmíněný trest odnětí svobody (na samé spodní hranici 36 měsíců na zkušební dobu 36 měsíců) a poškození byli odkázáni se svými nároky na náhradu škody do řízení ve věcech občanskoprávních. V důsledku odvolání podaného státním zástupcem v neprospěch obviněného do výroku o náhradě škody odvolací soud zrušil výrok o náhradě škody a sám bez provedení jakéhokoli dokazování (i s nesouhlasným vyjádřením obviněného k odvolání státního zástupce) rozhodl tak, že uložil obviněnému v části povinnost nahradit poškozeným škodu odpovídající výši uvedené ve skutkové větě rozsudku soudu prvního stupně. Výsledkem takového postupu bylo z pohledu obviněného to, že vůči němu existoval exekuční titul ve vztahu k náhradě škody za jednání, pro jehož spáchání byl odsouzen.

Nejvyšší soud ČR dospěl k závěru, že postup orgánů činným v trestním řízení v dané věci trpěl řadou procesních vad, avšak za základ označil vadu spočívající v nedostatku skutkových zjištění, které byly ignorovány a nebyl dán průchod zásadě materiální pravdy a nezafungovaly ani pojistky, které tamní právní úprava nabízí.[8] Přitom nesoulad ohledně výše spatřované škody byl zřejmý a soud vůbec neměl prohlášení obviněného přijmout dle § 206d tr. řádu. Posuzovaný případ se dotkl i principu tzv. zákazu sebeobviňování, kdy dovolací soud uvedl: *„Takový postup již hraničí se zapovězeným principem nemo tenetur se ipsum accusare, protože obviněný, kterému hrozil nepodmíněný trest odnětí svobody, pokud by nebyl tento trest uložen na samé spodní hranici zákonné trestní sazby (3 až 8 let), byl v podstatě nucen vzdát se svých výhrad proti formulaci popisu skutku se stanovenou vysokou škodou, ač s ní vůbec nesouhlasil, jak opakovaně zdůrazňoval.“*[9] S ohledem na výše uvedené by se dalo polemizovat o míře dobrovolnosti vzdání možnosti provedení dalšího dokazování ve věci a zjištění objektivní výše škody, která má vliv nejméně na právní kvalifikaci trestného činu a na výši potenciální povinnosti k její náhradě, tedy na významné atributy trestního řízení.

Závěr

Výše uvedený případ, který se v tamním prostředí odehrál, poukazuje právě na úskalí institutů konsenzuálního vyřízení trestních věcí.

Zrychlení a zjednodušení řešení veškerých právních záležitostí je zajisté přínosem. Na druhou stranu je zapotřebí stále trvat na dodržování základních principů právního systému. Dosažení cílů, které se novelizace trestních předpisů kladly, tedy může hrozit výskyt případu obdobného, jako je ten výše popsaný. Z tohoto důvodu je žádoucí, aby subjekty na trestním procesu zúčastněné se chovaly v souladu se základními zásadami trestního řízení a na jejich respektování apelovaly.

Dle názoru autora není žádoucí, aby docházelo k nadužívání konsenzuálních způsobů řešení trestních

věcí (zejména ve věcech, kdy to z povahy věci není přiléhavé). Pokud dochází k využití těchto „nových“ institutů, je třeba dbát na plném respektování zásad trestního řízení. Rozhodně by nemělo být zapomenuto, že nalézání nesporných skutečností a formální pravdy je základem civilního sporného procesu, a tak by tomu z povahy řešených záležitostí mělo primárně zůstat.

Z pohledu obviněného (a v případě zastoupení obhájcem) je důležité, nejen ve vztahu k možnému konsenzuálnímu vyřízení trestní věci, důkladně zvážit veškeré okolnosti případu, osoby obviněného a jeho okolí, tedy tzv. pro a proti, a nepodlehnout bez náležitého rozmyslu vnějším vlivům.

Mgr. Tomáš Kadlec,
advokát

HSP Partners advokátní kancelář v.o.s.

Vodičkova 710/31
110 00 Praha 1

Tel.: +420 734 363 336
e-mail: ak@akhsp.cz

---

[1] Dle důvodové zprávy k zákonu č. 330/2020 Sb., „…v návaznosti na určitá prohlášení obviněného by mohly být vymezeny sporné otázky již na počátku hlavního líčení, což povede k významnému usnadnění a urychlení jeho dalšího průběhu.“

[2] V naší praxi jsme se setkali např. s případem, kdy v rámci skupiny spolupachatelů se část spolupachatelů v návaznosti na novelu tr. řádu zákonem č. 330/2020 Sb., uchýlila k prohlášení viny ve smyslu § 206c tr. řádu pouze za účelem získání jistoty podmíněně odloženého trestu odnětí svobody, ačkoli jejich předchozí postoj v několikaletém trestním řízení byl kategoricky odmítavý ve vztahu ke skutečnostem, které jim byly kladeny za vinu. Nejenže tímto postupem nemuselo předmětné prohlášení viny nacházet odraz v realitě, ale zároveň může ovlivnit osud zbylých spolupachatelů v dalším pokračování trestního řízení.

[3] Byť lze připustit, že v některých věcech je nasnadě jejich rychlé vyřízení např. formou dohody o vině a trestu, když je nutné brát v úvahu individuální skutkové okolnosti každého případu a individuální situaci obviněného.

[4] Např. nerozlišování ceny za stažení jednoho díla a zisku (ušlého zisku) poškozených z jednoho stažení díla.

[5] Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. srpna 2021, sp. zn. 5 Tdo 888/2021.

[6] Tedy i k možnosti uvedení toho, které skutečnosti považuje obviněný za nesporné.

[7] O vágnosti takového prohlášení bez identifikace konkrétních nesporných skutečností je též věnována část předmětného rozsudku.

[8] Jedná se zejména o činnost státního zástupce, důvody pro, které nemá soud dohodu o vině a trestu schválit, a dále také výskyt závažného důvodu, pro který lze pochybovat o prohlášeních ve smyslu § 206d tr. řádu.

[9] Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. srpna 2021, sp. zn. 5 Tdo 888/2021.

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Kauza Skender Bojku: Putativní nutná obrana optikou ÚS
- Novela zákona o trestní odpovědnosti právnických osob
- Nový zákon o zbraních a střelivu
- Dětský certifikát
- Přerušení výkonu trestu odnětí svobody ze zdravotních důvodů
- Trestněprávní odpovědnost členů zastupitelstva při nakládání s nepotřebným majetkem
- Kolize formalismu a ochrany obětí: nový přístup Ústavního soudu k domácímu násilí
- Podmínečné propuštění po novele trestního zákoníku
- Porušení zásady presumpce neviny orgány činnými v trestním řízení a náhrada škody za nezákonné trestní stíhání
- Trestné činy z nenávisti (hate crimes) ve světle novely trestních předpisů
- Primární viktimizace dětských obětí sexuální trestnou činností